

DOI: 10.31866/2410-1311.42.2023.293793
УДК 792.024.3:001.891:81]:316.7

ГРИМУВАЛЬНЕ МИСТЕЦТВО В УКРАЇНСЬКОМУ НАУКОВОМУ ДИСКУРСІ: ІСТОРИОГРАФІЧНИЙ АНАЛІЗ І ПЕРСПЕКТИВИ КУЛЬТУРОЛОГІЧНОГО ДОСЛІДЖЕННЯ

Олександра Проскурякова

Аспірантка,
Харківська державна академія культури,
Харків, Україна
ORCID: 0000-0002-6794-7181
e-mail: asp_oleksandra_bilous@xdak.ukr.education

Для цитування:

Проскурякова, О. (2023). Гримувальне мистецтво в українському науковому дискурсі: історіографічний аналіз перспективи культурологічного дослідження. *Питання культурології*, 42, 256–269. doi: <https://doi.org/10.31866/2410-1311.42.2023.293793>

Мета статті — здійснити історіографічний аналіз проблематики гримувального мистецтва в українському науковому дискурсі, починаючи від другої половини ХХ ст. і донині, та визначити на його основі перспективи подальшого культурологічного дослідження цього напрямку мистецтва та фешн-індустрії. *Результати дослідження*. Виявлено та проаналізовано ключові наукові праці, що стосуються дослідження гримувального мистецтва в науковому дискурсі та опубліковані державною мовою. Запропоновано їх класифікацію, що дало змогу виокремити основні тематичні напрями, методологічні підходи та можливі прогалини в досвіді вивчення мистецтва гриму. *Наукова новизна* дослідження полягає у тому, що вперше здійснено спробу систематизувати, проаналізувати наявну україномовну літературу, починаючи з середини ХХ ст. і дотепер, яка стосується гримувального мистецтва. *Висновки*. Доведено актуальність робіт українських авторів на шляху розвитку наукових і творчих аспектів мистецтва України. Запропоновано шляхи розв'язання поставлених завдань, що пов'язані з широкими можливостями досліджень різних наукових студій, заохоченням лінгвістів, перекладачів і видавничих редакцій до означеної проблеми. Зазначений аспект у перспективі може стимулювати молодих фахівців до видання підручників, методичних матеріалів, наукових статей, дисертацій тощо, а також до звернення та обміну досвідом з європейськими спільнотами. Поглиблене вивчення та аналіз різних аспектів наукового осмислення гримувального мистецтва надалі дасть змогу дослідити грим у культурологічних розвідках, пов'язаних із взаємодією гриму з соціокультурними чинниками, суспільством, ідентичністю та рольовими конструкціями, естетикою, транснаціональними, міжкультурними та іншими ключовими культурними чинниками.

Ключові слова: грим; науковий дискурс; україномовна література; класифікація літератури; культурологічні дослідження

Вступ

Дотепер у наукових роботах та освітньо-практичній діяльності за фахом основна увага зосереджувалася на російськомовних роботах діячів культури та мистецтва. Це обумовлено певним історико-культурним періодом. Оскільки вивчення зазначеної теми починається відтоді, коли територія України вже входила до складу Радянського Союзу, здебільшого всі відомі на сьогодні праці викладені російською мовою. Це пов'язано з багатьма чинниками, що стосуються соціально-політичного стану, зокрема політики русифікації, що проводилася радянським урядом. На сьогодні питання, що пов'язані з мистецтвом гриму, доводять свою актуальність у культурологічній площині, що потребує систематизації знань, накопичених у наукових студіях вітчизняних авторів, а також виявлення прогалин стосовно українських перекладів навчальної та наукової публіцистики країн закордоння.

Представлене дослідження є першою спробою розглянути та осмислити україномовні публікації та їх перспективи щодо розвитку теоретичної сфери гримувального мистецтва. Надалі це сприятиме розв'язанню важливих культурологічних питань, пов'язаних з ідентифікацією національного стилю, осмисленням взаємодії гримувальних практик з іншими аспектами культури, включаючи культуру повсякденності, соціокультурні відмінності, а також впливом зовнішнього образу на формування естетичних цінностей і традицій.

Нестача матеріалів із запропонованої тематики не лише уповільнює продуктивну педагогічну та творчу роботу, а й ускладнює дослідження культурних аспектів, пов'язаних з історією гриму, його роллю у формуванні національної ідентичності, традиціями, символікою та семіотикою. За аналізом методичного забезпечення дисципліни в бібліотечно-інформаційних ресурсах України переважають роботи авторів минулого Радянського Союзу. Зауважимо, що література здебільшого являє собою навчальні посібники, зокрема російськомовних авторів. Деякий час праці радянських дослідників гриму доводили свою ефективність, але наразі з удосконаленням творчих методів і прийомів гримування, технологій і засобів гриму, появою нового термінологічного апарату тощо спонукають теоретиків та практиків звернутися до проблеми, що розглядається, та запропонувати нові теоретичні матеріали. Враховуючи специфіку предмета дослідження, актуальність запропонованої статті полягає у виявленні та опрацюванні вітчизняної літератури.

Аналіз попередніх досліджень

На території незалежної України однією з перших, хто зацікавився зазначеною тематикою, є відомий фахівець у галузі гримувального мистецтва В. Медведєва (2007–2019). Дослідниця звертає увагу на значення опрацювання джерельної бази задля успішної практичної роботи з гримом на сцені театру (Медведєва, 2007, 2010, 2010b). У статті «Накопичування матеріалу для гриму як необхідна умова роботи актора над роллю» В. Медведєва (2007) окреслює

навчальні посібники, які, на її думку, є пріоритетними під час опрацювання біографії персонажа. У своїх подальших роботах дослідниця перераховує літературу з гримувального мистецтва, історії театру та майстерності актора, яка може знадобитись у процесі роботи над образом (Медведева, 2011, 2015, 2016, 2017, 2018). Огляд літератури здебільшого обмежується коротким описом, що пояснюється заявленими темами наукових публікацій, які звертають увагу на інші питання дисципліни.

Знаковим став переклад на українську мову книги однієї з найвідоміших британських візажистів Л. Елдрідж (2018) «Писана краса. Історія макіяжу». Наприкінці книги в примітках автор подає список використаних джерел, що охоплює наукову, художню, публіцистичну літературу та різноманітні інтернет-джерела, опираючись здебільшого на англійськомовні ресурси. У роботі література використовується переважно як джерело цитування, що розкриває ключові аспекти зазначеної проблеми, а також наведено приклади, події, що пов'язані з історією макіяжу. Наведена база є місткою (175 найменувань), але потребує подальшої роботи та опрацювання.

Останніми роками значну увагу дослідженню гримувальних практик у fashion-індустрії приділяє А. Шаркіна (Момчилова) (2018–2021). Основні положення щодо цієї теми викладені в її дисертаційному дослідженні «Грим у модних інноваціях XXI століття: художні засоби і технології» (Шаркіна, 2021) у відповідному розділі «Історіографія, джерельна база, методи дослідження». Авторка звертається до праць культурологів, істориків, мистецтвознавців, психологів і гримерів. Дослідниця аналізує широке коло літературних джерел, які стосуються досліджень різних епох, зокрема приділяє увагу літературі, що пов'язана з театром античних часів, працями єгиптологів тощо. Так само, як і попередній автор, А. Шаркіна (2021) орієнтується на історичні етапи розвитку гримерних практик у контексті світової культури. Дослідниця окреслює літературу, що стосується питання формування понять «грим» і «макіяж». Оскільки українська культура не є пріоритетною у дослідженні автора, україномовна література потребує детального висвітлення та класифікації. Авторка окреслює роботи, що пов'язані з дослідженням українського театру та національної спадщини в контексті світового надбання з зазначеної теми, але зауважує, що «...спеціальних монографій і наукових праць, присвячених мистецтву гриму, аж до теперішнього часу обмаль» (Шаркіна, 2021, с. 26). Це доводить важливість розкриття теми та детального опрацювання наявної україномовної літератури задля подолання прогалів у галузі наукового дослідження вітчизняного гримувального мистецтва.

Дослідниця гриму у сфері дизайну К. Малярчук (2019а) у статті «Грим як об'єкт наукової рефлексії» класифікує літературні джерела на «практичні» та «наукові». Як і попередній автор, вона зазначає, що «...ґрунтовного дослідження гриму, особливо в українській науці дизайну, не існує, як, власне, в низці суміжних наук, незважаючи на безспірний міждисциплінарний характер цього феномену» (Малярчук, 2019а, с. 288). Отже, з урахуванням класифікації автора, в статті представлена література переважно «практичного» характеру. Авторка звертається до широкого кола радянської літератури та закордонних праць,

які зробили значний внесок у дисципліну, натомість україномовні автори представлені лише двома прізвищами — М. Лосева (1960) та І. Шатохіна (1971). Так, означений контекст актуалізує наявну проблему, що стосується впровадження в наукову та педагогічну діяльність україномовної літератури з дисципліни, а також її очевидний брак, що своєю чергою підкреслює значення досліджень, які спрямовані на подолання прогалини.

■ **Мета статті**

Мета статті — здійснити історіографічний аналіз проблематики гримувального мистецтва в українському науковому дискурсі, починаючи від другої половини ХХ ст. і дотепер, та визначити на його основі перспективи подальшого культурологічного дослідження цього напрямку мистецтва та фешн-індустрії.

■ **Результати дослідження**

Аналіз літератури з наведеної тематики другої половини ХХ ст., яка міститься у видавничому колі, дає змогу констатувати наявність декількох робіт україномовних авторів. Важливою для історії гримувального мистецтва України вважається робота П. Коваленка «Театральний грим» (1950), яка одна з перших розкриває досвід майстрів української сцени. На репродукціях містяться світлини провідних вітчизняних акторів, наприклад, яскраві сценічні образи української акторки театру та кіно Н. Ужвій та інших сучасників.

У 1960 році майстри з гриму Національної кіностудії художніх фільмів імені О. Довженка М. Лосєв та І. Шатохін видали книгу «Майстерність гриму» (1960), що розкриває досвід гримерів українського кіно в синтезі особливостей акторської психотехніки та роботи режисерів-постановників. Вона набула значної популярності та високо оцінена в професійному колі. Ця робота має великий тираж та досі є поширеною серед знавців, студентів і практиків. Видатному діячу гримувального мистецтва І. Шатохіну (1971) належить праця «Грим у театрі та в кіно». Зазначені роботи закладають основи для подальшого навчання сучасних українських фахівців відповідної професійної підготовки.

У радянський період формуються основи театального (академічного) гримувального мистецтва, що, безумовно, впливає на подальший його розвиток в Україні та світі. Фахівці не тільки зафіксували та передавали практичний досвід, автори практичних посібників зробили великий внесок щодо формування професійної гримувальної школи. Майстри закладали основи, які стосуються роботи з пастижерськими виробами, накладками та наліпками. Вони пропонують «гримувальні схеми», такі як «грим молодого обличчя», «повного», «худого» тощо. Окрема увага приділяється опрацюванню ескізувань. Автори розглянутих робіт багато років доводили свою актуальність у процесі підготовці фахівців, а також у практичній роботі з акторами та режисерами різних мистецьких напрямів. Хоча більшість праць відірвані від культурологічної методології, але вони за своєю формою є здебільшого підручниками з гриму з багатим ілюстративним матеріалом, безліччю порад стосовно послідовності роботи тощо. В цих роботах вбачаються перші спроби осмислення мистецтва гриму та надання йому теоретичних основ.

Значний внесок у дослідження мистецтва гриму здійснила В. Медведєва. З 2007 року дослідниця активно порушує тему гримувального мистецтва на різних конференціях, круглих столах і наукових виданнях. У 2007 р. виходить перша її наукова стаття «Накопичування матеріалу для гриму як необхідна умова роботи актора над роллю» (Медведєва, 2007). У ній міститься комплексне дослідження гримувального мистецтва та поширюється саме поняття гриму, що визнається візуальним рішенням персонажа. У наступних роботах авторка систематизує та пропонує нові виміри можливостей сценічного гриму, зокрема дослідження характерного гриму (Медведєва, 2010b), техніки трансформації актора за допомогою гриму (Медведєва, 2010a), маски в сценічному мистецтві (Медведєва, 2015), а також можливості гримувального мистецтва в масових видовищах та естрадних постановках (Медведєва, 2011, 2016, 2018, 2019b). Варто зауважити, що праці В. Медведєвої є вагомими кроками у піднесенні гримувального мистецтва з практичної площини до наукової, а саме мистецтвознавчої. У статті «Феноменологічна сутність гриму як складного структурно-функціонального утворення» (Медведєва, 2019a) та дослідженнях, що пов'язані зі спробами осмислення семіотичного аспекту гримувальних практик (Медведєва, 2013, 2014, 2017), авторка порушує актуальні питання на різних наукових рівнях, зацікавлює фахівців окремих спеціальностей звернутися до окресленої тематики. Окрім цього, будучи викладачем і практиком із великим досвідом, дослідниця займається просвітницькою діяльністю та впродовж 2008–2010 років оприлюднила низку статей у популярних періодичних виданнях. В. Медведєва зробила значний внесок у виховання спеціалістів, розвиток практичної сфери фаху та в наукову сферу з погляду педагогічних та емпіричних процесів. Ці події дають помітний поштовх для зародження нових вимірів дослідження гриму, розкривають свіжі напрями та підходи.

У цей період у мистецтвознавчому колі формується особливий інтерес до теми маски в сценічному просторі буття артиста. В цю дослідницьку галузь значний вклад зробила А. Медведєва (2012, 2018), яка підготувала низку статей і захистила дисертаційне дослідження «Маска в сценічному мистецтві артиста театру та естради». На сьогодні тему функціонування, особливостей і застосування масок у різних історичних зрізах досі можна назвати актуальною. З означеної тематики кожного року з'являються нові дослідження, що своєю чергою відкривають можливості практичного втілення отриманих їхніми авторами результатів. Цей напрям потребує окремого та детального вивчення, тому в статті це питання широко не розглядається.

У 2019 році почала свою роботу дослідниця та викладач А. Шаркіна (Момчилова) (2019–2021). У 2021 році вона захистила дисертаційне дослідження з теми «Грим у модних інноваціях XXI століття: художні засоби і технології» (Шаркіна, 2021). У роботі авторка вперше окреслила поняттєвий ряд термінологічного апарату, що стосується «гриму», «макіяжу» та «візажу» (Шаркіна, 2021, с. 33), проаналізувала функціональні особливості гримувального мистецтва у фешн-індустрії XXI ст. (Шаркіна, 2021, с. 5.), історичні аспекти, а також значну увагу приділила колористиці. А. Шаркіна зробила вагомий внесок у наукову складову гримувального мистецтва, а також розкрила сучасні практичні можли-

вості гриму у fashion-індустрії. Основні положення викладені у статтях (Момчилова, 2018a, 2018b, 2019; Шаркіна, 2020a, 2020b).

З 2019 р. з'являються праці К. Малярчук (2019–2021). Авторка досліджує історію використання гриму в українському театральному мистецтві (Малярчук, 2019b), а також звертає увагу на грим та маску як елементи сценічного образу (Малярчук, 2021a, 2021b). У цьому ж році заслужений працівник культури України З. Кравченко (2019) надрукувала статтю «Дослідження елементів африканської естетики художником-гримером для її втілення у театрі та кіно», в якій не тільки розкривається історичний досвід, але й порушується питання ідентифікаційних засобів виразності африканської культури.

У сфері фешн-індустрії продовжуються пошуки, що стосуються нових зображальних засобів. Дослідниця індустрії моди та краси Л. Дихнич (2019) презентує грим як складову створення художньо-подіумного образу в статті «Грим у подіумно-художньому образі». Останніми роками на міжнародних конференціях з'явилися цікаві співпраці. Наприклад, Л. Дихнич у співавторстві з А. Шаркіною (2020) порушують питання щодо педагогічної сторони предмета в роботі «Історичний та інноваційний досвід у системі освіти і практики художника-гримера». У 2021 році Л. Дихнич, А. Шаркіна та А. Харченко (2021) презентують у співавторстві доповідь «Засоби вираження індивідуальності людини в стародавніх цивілізаціях». Отже, прослідковуються пошуки дослідницями актуальних проблем та тем, що стосуються гримувального мистецтва.

У межах дослідження україномовної літератури варто окреслити перекладне закордонне видання, яке вплинуло на розвиток історії та теорії гримувального мистецтва України, — роботу Л. Елдридж «Face Paint. The Story of Makeup» (2015). У 2018 році праця була перекладена українською мовою під назвою «Писана краса. Історія макіяжу» (Елдридж, 2018). Ця книга не претендує на статус наукового видання, вона написана доступною мовою. Її зміст розкриває історію мистецтва мейкапу від часів стародавнього Єгипту та античності до сучасних технік і технологій, що спирається на достовірні факти та першоджерела. Редактори українського видання дали високу оцінку цьому дослідженню: «У процесі роботи над книгою візажист встигла попрацювати у величезній бібліотеці Condé Nast, де... проконсультувалася у безлічі фахівців з історії Античності й Середньовіччя, відзняла... колекцію вінтажного макіяжу і тисячу разів встигла все відредагувати і переписати» (Елдридж, 2018). Робота містить широкій ілюстративний матеріал, який складають світлини різних років, документи, афіші тощо. Л. Елдридж пропонує авторський прогноз трендів і перспектив, наводить велику кількість історій «ікон краси», які вплинули на розвиток б'юті-індустрії. Слід зауважити, що значну увагу автор приділяє семіотиці кольорів у контексті різних етапів світової історії краси. З огляду на це робота, безумовно, є важливою для зазначеної дисципліни. Вона розкриває ключові моменти гримувальних практик у контексті повсякденності та окреслює низку питань, які потребують у перспективі детальнішого вивчення з боку науковців різних сфер, наприклад, вплив модних тенденцій на культуру, мейкап у контексті «ритуалів краси» різних народів, символізм у макіяжі, зв'язок зовнішнього образу жінок із правами та свободами тощо. Оскільки робота Л. Елдридж є однією

з перших, що перекладена державною мовою, вона відкриває широкі можливості у подальшій діяльності у цьому напрямі та збагаченні досвіду українських спеціалістів через ознайомлення із закордонними напрацюваннями. Доведено, що обмін досвідом в усіх сферах діяльності людини є важливим для наукової спільноти. З огляду на це слід звернути увагу на важливість перекладу на державну мову ключових праць провідних науковців світу, що займаються дослідженням у науковому дискурсі, включаючи культурологію, мистецтвознавство, психологію, історію, комп'ютерні технології, біомедичну сферу тощо задля ефективного впровадження їх у наукову, освітню та практичну діяльність. Ознайомлення українських науковців із роботами закордонних авторів окресленого напрямку значно поширить уявлення про науковий потенціал дослідження мистецтва гриму.

Вивчення літератури з гримувального мистецтва дає змогу запропонувати таку її класифікацію:

1. Навчальні посібники — матеріали, які допомагають вивчити основи гримувального мистецтва, зокрема техніки, інструменти, продукти та їх застосування. Посібники складають вузькотехнічну літературу, спрямовану на практичне опанування дисципліни для спеціалістів зазначеного напрямку роботи. Сюди також зараховують методичні розробки, робочі програми тощо. До цієї категорії можна зарахувати такі роботи: «Театральний грим» П. Коваленка (1950), «Майстерність гриму» М. Лосєва та І. Шатохіна (1960), «Грим у театрі і в кіно» І. Шатохіна (1971). Зазначені праці можна вважати початковим етапом у процесі аналізу мистецтва гриму, оскільки вони встановили теоретичні засади для подальших наукових пошуків.

2. Наукова література (статті, дисертації та монографії). В ній розкриваються особливості функціонування гримувального мистецтва в науковій площині, включаючи гуманітарну, природничу, медичну та суспільні науки. Сюди зараховують роботи: В. Медведєвої (2012, 2018), А. Медведєвої (2007, 2010b, 2014, 2019a, 2019b), К. Малярчук (2019a, 2019b, 2021a, 2021b), З. Кравченко (2019), А. Момчилова (2018a, 2018b, 2019), А. Шаркіної (2020a, 2020b, 2021, 2021b), Л. Дихнич (2019, 2020, 2021) та А. Харченко (2021).

3. Науково-популярна література, що викладена доступною мовою для широких мас читачів, містить відомості теоретичних та експериментальних досліджень із галузі наукової літератури. До цієї категорії належать книги, що містять відомості про історію та теорію мистецтва гриму. До означеної категорії належить книга Л. Елдрідж (2018) «Писана краса. Історія макіяжу».

4. Варто окремо виділити довідкову літературу — спеціально розроблені термінологічні словники з гримувальних практик. Частково питання термінологічного дискурсу порушували А. Шаркіна (2021) та В. Медведєва (2007), також короткі термінологічні словники представлені в навчальних посібниках (1950, 1960, 1971). Однак наразі не виявлено окремого надрукованого україномовного довідкового видання. Означений аспект відкриває перспективи для подальших наукових розробок.

Комплексний підхід до вивчення літературних джерел дає змогу виокремити праці, які ґрунтуються на дослідженні гриму у сфері сценічного мистецтва,

а також у фешн-індустрії — дизайні. Простежуються спроби окреслити теми, що стосуються глобальних питань культури та мистецтва, наприклад у працях В. Медведєвої. Однак цілеспрямованих культурологічних досліджень з цієї проблеми, на жаль, не виявлено. Перспективи культурологічних досліджень, пов'язаних з мистецтвом гриму, вбачаються у спробі вивести об'єкт дослідження за межі сценічного майданчика та дослідити його вплив на формування культурної динаміки, естетичних стандартів і сприйняття в межах різних культурних контекстів.

Пропозиція щодо розширення сфери дослідження гриму через його включення до культурологічного контексту відкриває перед науковими дослідниками нові можливості для аналізу та розуміння ролі гриму як важливого складника культурної спадщини. Звернення до культурологічних аспектів дасть змогу осмислити вплив гриму на формування національної ідентичності, соціальних ролей, стереотипів краси, культурних традицій, а також на взаємозв'язок між гримувальним мистецтвом і різними соціокультурними явищами.

Дослідження різних аспектів гриму з погляду культурології дасть змогу розкрити його роль у створенні та переосмисленні культурних норм, цінностей і символіки. Розглядаючи грим як елемент культурної спадщини, можна проникнути в історію, традиції та еволюцію соціально-культурного буття людини. Зовнішній образ людини, елементом якого є грим, відображає дух епохи та внесок у формування індивідуального та колективного самовираження. Дослідження, що пов'язані з означеними контекстами, можуть сприяти розумінню гриму як явища, що охоплює багатозарову символіку та культурні відтінки. Означені наукові пропозиції допоможуть визначити роль візуального образу та його сприйняття в контексті культурної еволюції, а також сприятимуть розкриттю його значення для суспільства в контексті культури повсякденності. Такий підхід сприятиме глибшому розумінню та оцінці впливу феномену на формування світогляду та сприйняття людиною навколишнього світу. Враховуючи зазначені чинники, дослідження мистецтва гриму в культурологічній площині можна назвати перспективним, що має потенціал зумовити нові відкриття та розширити розуміння культурного спадкування та його впливу на сучасний світ.

■ Висновки

Огляд літератури з окресленої теми дає змогу констатувати, що в науковому україномовному дискурсі ця спеціальність представлена вузьким колом дослідників, однак у цілому за останнє десятиліття доречно зауважити позитивні досягнення в її вивченні. Науковий дискурс закордонних праць створює основу для розгляду гриму як важливого культурного феномену. Проблематика гриму доводить свій невичерпний потенціал серед наукової та творчої спільноти. В україномовній літературі наукові праці стосуються здебільшого мистецтвознавчого підходу, але різняться за своєю спрямованістю. Цілеспрямованого культурологічного дослідження, пов'язаного з гримувальним мистецтвом, на жаль, не виявлено.

Запропонована класифікація літературних джерел, яку становлять навчальні посібники, наукова, науково-популярна та довідкова література.

Виявлено брак україномовної вузькоспеціалізованої літератури з урахуванням сучасних технологій навчання та використання інноваційних методик у галузі гримувальної сфери. Наукова спільнота потребує якісних напрацювань для активного використання у викладацькому, дослідницькому та експериментальному вимірах різних дисциплін. Вона затребувана для практичного застосування в роботі з майбутніми акторами драматичного театру та кіно, артистами циркових та естрадних мистецтв, балету та опери, візажистами та художниками з гриму.

Нааявна прогалина в науковій та науково-популярній україномовній та перекладній літературі. Розв'язання цього питання у перспективі спроможне не тільки розширити та поглибити досвід гримерної справи в кіно, мюзиклах, ТБ, рекламі тощо, а й відкрити нові можливості наукових напрямів у галузі культурології.

Авторка пропонує розширити область дослідження гримувального мистецтва, вивівши його до культурологічної площини. Означений підхід відкриває нові можливості для осмислення та аналізу гриму як важливого складника культурної спадщини. Враховуючи взаємозв'язок гриму з різноманітними соціокультурними чинниками, вивчення цього явища в культурологічному вимірі дасть змогу глибше зрозуміти його роль у формуванні культурних цінностей та взаємодії з іншими аспектами розвитку суспільства. У перспективі культурологічні дослідження, що пов'язані з гримувальним мистецтвом, сприятимуть комплексному аналізу та інтерпретації візуальних образів з погляду їх синхронії та діахронії.

■ Список посилань

- Дихнич, Л. П. (2019). Грим у подійно-художньому образі. *Science and Education a New Dimension. Humanities and Social Sciences*, VIII(34), 1, 205, 7–9. <https://doi.org/10.31174/SEND-HS2019-205VII34-01>
- Дихнич, Л. П., Шаркіна, А., & Харченко, А. (2021, 22 квітня). Засоби вираження індивідуальності людини в стародавніх цивілізаціях. В *Актуальні проблеми сучасного дизайну* конференція [Матеріали конференції] (Т. 1, с. 28–31). Київський національний університет технологій та дизайну.
- Дихнич, Л., & Шаркіна, А. (2020). Історичний та інноваційний досвід у системі освіти і практики художника-гримера. *Вища освіта України у контексті інтеграції до європейського освітнього простору*, 1(86), 155–164.
- Елдрідж, Л. (2018). *Писана краса. Історія макіяжу*. (Т. Кривов'яз, & Є. Тарануха, пер.). ArtHuss.
- Коваленко, П. (1950). *Театральний грим* (2-ге вид.). Мистецтво.
- Кравченко, З. (2019). Дослідження елементів африканської естетики художником-гримером для її втілення в театрі та кіно. *Вісник Київського національного університету культури і мистецтв. Серія: Аудіовізуальне мистецтво і виробництво*, 2(1), 24–32. <https://doi.org/10.31866/2617-2674.2.1.2019.170855>
- Лосев, М., & Шатохін, І. (1960). *Майстерність гриму*. Музгиз.
- Малярчук, К. Г. (2019а). Грим як об'єкт наукової рефлексії. *Культура й сучасність*, 1, 288–292. <https://journals.uran.ua/kis/article/download/181089/181114>
- Малярчук, К. Г. (2019б). Особливості використання гриму в українському театральному мистецтві. *Вісник КНУКіМ. Серія: Мистецтвознавство*, 40, 45–50. <https://doi.org/10.31866/2410-1176.40.2019.172675>

- Малярчук, К. Г. (2021a). Грим і маска як структурні складники сценічного образу. *Вісник КНУКіМ. Серія: Мистецтвознавство*, 45, 191–198. <https://doi.org/10.31866/2410-1176.45.2021.247392>
- Малярчук, К. Г. (2021b). Мистецтво гриму: соціальний міф та соціальна стратифікація. *Культура і сучасність*, 1, 121–126. <https://journals.uran.ua/kis/article/download/238600/237211>
- Медведева, А. О. (2012). *Маска у сценічному мистецтві артиста театру та естради* [Дисертація кандидата мистецтвознавства, Київський національний університет культури і мистецтв].
- Медведева, А. О. (2018). Техніка трансформації як своєрідна форма перевтілення актора. *Вісник Київського національного університету культури і мистецтв. Серія: Аудіовізуальне мистецтво і виробництво*, 1, 18–27. <https://doi.org/10.31866/2617-2674.1.2018.140832>
- Медведева, В. В. (2007). Накопичування матеріалу для гриму як необхідна умова роботи актора над роллю. *Культура України*, 20, 224–230.
- Медведева, В. В. (2010a). Грим і трансформація образу в сценічному мистецтві. В *Культура та інформаційне суспільство XXI століття* [Матеріали конференції] (с. 55–56). Харківська державна академія культури.
- Медведева, В. В. (2010b). Пошуки характерності в гримі як умова створення цілісного художнього образу. *Культура України*, 31, 193–199.
- Медведева, В. В. (2011, 21–22 квітня). Особливості гриму на естраді. В *Культура та інформаційне суспільство XXI століття* [Матеріали конференції] (с. 152–153). Харківська державна академія культури.
- Медведева, В. В. (2013). Семіотика гриму. В *Культура та інформаційне суспільство XXI століття* [Матеріали конференції] (с. 204–205). Харківська державна академія культури.
- Медведева, В. В. (2015, 22–23 квітня). Сучасні тенденції гриму в масових видовищах. В *Культура та інформаційне суспільство XXI століття* [Матеріали конференції] (с. 147–148). Харківська державна академія культури.
- Медведева, В. В. (2016, 21–22 квітня). Особливості сценічного макіяжу. В *Культура та інформаційне суспільство XXI століття* [Матеріали конференції] (с. 237–238). Харківська державна академія культури.
- Медведева, В. В. (2017, 20–21 квітня). Макіяж як відображення соціального статусу жінки. В *Культура та інформаційне суспільство XXI століття* [Матеріали конференції] (с. 207–208). Харківська державна академія культури.
- Медведева, В. В. (2018, 30 березня). Новітні тенденції гримувального мистецтва у сучасних масових видовищах. В *Інноваційні підходи і сучасна наука* [Матеріали конференції] (Ч. 1, с. 23–29). Велес.
- Медведева, В. В. (2019a). Сучасні технології використання гримувального мистецтва в створенні художнього образу на естраді. *Соціально-гуманітарний вісник*, 25, 106–109.
- Медведева, В. В. (2019b). Феноменологічна сутність гриму як складного структурно-функціонального утворення. *Українська культура: минуле, сучасне, шляхи розвитку*, 30, 165–169.

- Медведева, В. В. (2014). Семіотичний аспект мистецтва гриму. *Культура України*, 46, 228–235.
- Момчилова, А. (2018a). Колір як образотворчий засіб гриму. *Українська культура: минуле, сучасне, шляхи розвитку*, 28, 294–299.
- Момчилова, А. (2018b). Науково-теоретичні засади дослідження гриму в мистецьких практиках. *Вісник КНУКіМ. Серія Мистецтвознавство*, 38, 259–268. <https://doi.org/10.31866/2410-1176.38.2018.141828>
- Момчилова, А. (2019). Грим у модних інноваціях. *Science and Education a New Dimension. Humanities and Social Sciences*, VII((34), I, 205). 15–17. <https://doi.org/10.31174/SEND-HS2019-205VII34-03>
- Шаркіна, А. Г. (2020a). Практики гриму в fashion-інноваціях: специфіка, функції. *Art and Design*, 3, 132–144.
- Шаркіна, А. Г. (2020b). Художня структура тематичного жіночого образу з фольклорними мотивами: етапи створення. *Art and Design*, 2(10), 147–157.
- Шаркіна, А. Г. (2021). *Грим у модних інноваціях XXI століття: художні засоби і технології* [Дисертація кандидата мистецтвознавства, Київський національний університет культури і мистецтв].
- Шатохін, І. О. (1971). *Грим у театрі і в кіно*. Мистецтво.

References

- Dykhnych, L. (2019). Hrym u podiumno-khudozhnomu obrazі [Grim as a podium-art image]. *Science and Education a New Dimension. Humanities and Social Sciences*, VII((34), I, 205), 7–9. <https://doi.org/10.31174/SEND-HS2019-205VII34-01> [in Ukrainian].
- Dykhnych, L. P., Sharkina, A., & Kharchenko, A. (2021, April 22). Zasoby vyrazhennia indivіdualnosti liudyny v starodavnikh tsyvilizatsiiakh [Means of expressing human individuality in ancient civilizations]. In *Aktualni problemy suchasnoho dizainu konferentsiia* [Actual problems of modern design conference] [Conference materials] (Vol. 1, pp. 28–31). Kyiv National University of Technologies and Design [in Ukrainian].
- Dykhnych, L., & Sharkina, A. (2020). Istorychnyi ta innovatsiyni dosvid u systemi osvity i praktyky khudozhnyka-hrymera [Historical and innovative experience in the make-up artist education and practice system]. *Higher Education of Ukraine in the Context of Integration to European Educational Space*, 1(86), 155–164 [in Ukrainian].
- Eldrydzh, L. (2018). *Pysana krasa. Istoriia makiiazhu* [Face Paint: The Story of Makeup]. (T. Kryvoviaz, & Ye. Taranukha, Trans.). ArtHuss [in Ukrainian].
- Kovalenko, P. (1950). *Teatralnyi hrym* [Theatrical makeup] (2nd ed.). Mysterstvo [in Ukrainian].
- Kravchenko, Z. (2019). Doslidzhennia elementiv afrykanskoї estetyky khudozhnykom-hrymerom dlia yїї vtilennia v teatri ta kino [Research of elements of African aesthetics by a make-up artist for its implementation in theater and cinema]. *Bulletin of Kyiv National University of Culture and Arts. Series in Audiovisual Arts and Production*, 2(1), 24–32. <https://doi.org/10.31866/2617-2674.2.1.2019.170855> [in Ukrainian].
- Losiev, M., & Shatokhin, I. (1960). *Maisternist hrymu* [The mastery of makeup]. Muzghyz [in Ukrainian].
- Maliarchuk, K. H. (2019a). Hrym yak ob'iekt naukovoї refleksii [Grim as an object of scientific reflection]. *Culture and contemporaneity*, 1, 288–292. <https://journals.urau.ua/kis/article/download/181089/181114> [in Ukrainian].

- Maliarchuk, K. H. (2019b). Osoblyvosti vykorystannia hrymu v ukrainskomu teatralnomu mystetstvi [Peculiarities of makeup use in the Ukrainian theatre art]. *Bulletin of KNUKIM. Series in Arts*, 40, 45–50. <https://doi.org/10.31866/2410-1176.40.2019.172675> [in Ukrainian].
- Maliarchuk, K. H. (2021a). Hrym i maska yak strukturni skladnyky stsenichnoho obrazu [Makeup and mask as structural components of the stage image]. *Bulletin of KNUKIM. Series in Arts*, 45, 191–198. <https://doi.org/10.31866/2410-1176.45.2021.247392> [in Ukrainian].
- Maliarchuk, K. H. (2021b). Mystetstvo hrymu: sotsialnyi mif ta sotsialna stratyfikatsiia [The makeup art: social stratification and social myth]. *Culture and contemporaneity*, 1, 121–126. <https://journals.urau.ua/kis/article/download/238600/237211> [in Ukrainian].
- Medvedieva, A. O. (2012). *Maska u stsenichnomu mystetstvi artysta teatru ta estrady* [The Mask in the Performing Art of a Theater and Variety Artist] [PhD dissertation, Kyiv National University of Culture and Arts] [in Ukrainian].
- Medvedieva, A. O. (2018). Tekhnika transformatsii yak svoieridna forma perevtilennia aktora [Transformation technique as a peculiar form of actor's transformation]. *Bulletin of Kyiv National University of Culture and Arts. Series in Audiovisual Arts and Production*, 1, 18–27. <https://doi.org/10.31866/2617-2674.1.2018.140832> [in Ukrainian].
- Medvedieva, V. V. (2007). Nakopychuvannia materialu dlia hrymu yak neobkhdna umova roboty aktora nad rollyu [Accumulation of material for makeup as a prerequisite for the actor over the role]. *Culture of Ukraine*, 20, 224–230 [in Ukrainian].
- Medvedieva, V. V. (2010a). Hrym i transformatsiia obrazu v stsenichnomu mystetstvi [Makeup and transformation of the image in stage art]. In *Kultura ta informatsiine suspilstvo XXI stolittia* [Culture and Information Society of the 21st Century] [Conference materials] (pp. 55–56). Kharkov State Academy of Culture [in Ukrainian].
- Medvedieva, V. V. (2010b). Poshuky kharakternosti v hrymi yak umova stvorennia tsilisnoho khudozhnoho obrazu [Searching character in makeup as a condition for creating a holistic artistic image]. *Culture of Ukraine*, 31, 193–199 [in Ukrainian].
- Medvedieva, V. V. (2011, April 21–22). Osoblyvosti hrymu na estradi [Features of makeup on the stage]. In *Kultura ta informatsiine suspilstvo XXI stolittia* [Culture and Information Society of the 21st Century] [Conference materials] (pp. 152–153). Kharkov State Academy of Culture [in Ukrainian].
- Medvedieva, V. V. (2013). Semiotyka hrymu [Semiotics of makeup]. In *Kultura ta informatsiine suspilstvo XXI stolittia* [Culture and Information Society of the 21st Century] [Conference materials] (pp. 204–205). Kharkov State Academy of Culture [in Ukrainian].
- Medvedieva, V. V. (2014). Semiotychnyi aspekt mystetstva hrymu [The semiotic aspect of the art of makeup]. *Culture of Ukraine*, 46, 228–235 [in Ukrainian].
- Medvedieva, V. V. (2015, April 22–23). Suchasni tendentsii hrymu v masovykh vydovyshchakh [Modern frying trends in mass spectacles]. In *Kultura ta informatsiine suspilstvo XXI stolittia* [Culture and Information Society of the 21st Century] [Conference materials] (pp. 147–148). Kharkov State Academy of Culture [in Ukrainian].
- Medvedieva, V. V. (2016, April 21–22). Osoblyvosti stsenichnoho makiiazhu [Features of stage makeup]. In *Kultura ta informatsiine suspilstvo XXI stolittia* [Culture and Information Society of the 21st Century] [Conference materials] (pp. 237–238). Kharkov State Academy of Culture [in Ukrainian].

- Medvedieva, V. V. (2017, April 20–21). Makiiazh yak vidobrazhennia sotsialnoho statusu zhinky [Makeup as a reflection of a woman's social status]. In *Kultura ta informatsiine suspilstvo XXI stolittia* [Culture and Information Society of the 21st Century] [Conference materials] (pp. 207–208). Kharkov State Academy of Culture [in Ukrainian].
- Medvedieva, V. V. (2018, March 30). Novitni tendentsii hrymuvalnoho mystetstva u suchasnykh masovykh vydovyshchakh [The latest trends of grunting art in contemporary mass spectacles]. In *Innovatsiini pidkhody i suchasna nauka* [Innovative approaches and modern science] [Conference materials] (Ch. 1, pp. 23–29). Veles [in Ukrainian].
- Medvedieva, V. V. (2019a). Suchasni tekhnologii vykorystannia hrymuvalnoho mystetstva v stvorenni khudozhnoho obrazu na estradi [Modern technologies for the use of grunting art in creating artistic image on stage]. *Sotsialno-humanitarnyi visnyk*, 25, 106–109 [in Ukrainian].
- Medvedieva, V. V. (2019b). Fenomenolohichna sutnist hrymu yak skladnoho strukturno-funktsionalnoho utvorennia [The phenomenological essence of makeup as a complex structural and functional formation]. *Ukrainian Culture: the past, modern, ways of development*, 30, 165–169 [in Ukrainian].
- Momchylova, A. (2018a). Kolir yak obrazotvorchyi zasib hrymu [Color as a visual means of makeup]. *Ukrainian Culture: the past, modern, ways of development*, 28, 294–299 [in Ukrainian].
- Momchylova, A. (2018b). Naukovo-teoretychni zasady doslidzhennia hrymu v mystetskykh praktykakh [Scientific and theoretical principles of makeup research in art practices]. *Bulletin of KNUKIM. Series in Arts*, 38, 259–268. <https://doi.org/10.31866/2410-1176.38.2018.141828> [in Ukrainian].
- Momchylova, A. (2019). Hrym u modnykh innovatsiiakh [Stage makeup in fashion innovations]. *Science and Education a New Dimension. Humanities and Social Sciences*, VII((34), I, 205), 15–17. <https://doi.org/10.31174/SEND-HS2019-205VII34-03> [in Ukrainian].
- Sharkina, A. H. (2020a). Khudozhnia struktura tematychnoho zhinochoho obrazu z folkloornymy motyvamy: etapy stvorennia [Art structure of the thematic female image according to folklore motives: stages of creation]. *Art and Design*, 2(10), 147–157 [in Ukrainian].
- Sharkina, A. H. (2020b). Praktyky hrymu v fashion-innovatsiiakh: spetsyfika, funktsii [Makeup practices in fashion innovations: specifics, functions]. *Art and Design*, 3, 132–144 [in Ukrainian].
- Sharkina, A. H. (2021). *Hrym u modnykh innovatsiiakh KhKhl stolittia: khudozhni zasoby i tekhnologii* [Makeup in fashion innovations of the XXI century: artistic means and technologies] [PhD dissertation, Kyiv National University of Culture and Arts] [in Ukrainian].
- Shatokhin, I. O. (1971). *Hrym u teatri i v kino* [Makeup in theater and cinema]. *Mystetstvo* [in Ukrainian].

MAKE-UP ART IN THE UKRAINIAN SCIENTIFIC DISCOURSE: HISTORIOGRAPHICAL ANALYSIS AND PERSPECTIVES OF CULTURAL STUDIES

Oleksandra Proskuriakova

PhD student,

Kharkiv State Academy of Culture,

Kharkiv, Ukraine

ORCID: 0000-0002-6794-7181

e-mail: asp_oleksandra_bilous@xdak.ukr.education

The aim of the article is to carry out a historiographical analysis of the make-up art problems in Ukrainian scientific discourse, starting from the second half of the twentieth century to the present day, and to determine, on its basis, the prospects for further cultural research of this area of art and the fashion industry. *Results of the research.* The key scientific works related to the study of make-up art in the scientific discourse and published in the national language have been identified and analysed. Their classification is proposed, which made it possible to identify the main thematic areas, methodological approaches and possible gaps in the experience of studying the art of make-up. *The scientific novelty* of the study lies in the fact that, for the first time, an attempt was made to systematise and analyse the available Ukrainian-language literature from the mid-twentieth century to the present, which deals with the art of make-up. *Conclusions.* The article proves the relevance of the works of Ukrainian authors to the development of scientific and creative aspects of Ukrainian art. The author suggests ways to solve the problems associated with the wide opportunities for research in various scientific studios, encouraging linguists, translators and publishing editors to address the problem. In the future, the above-mentioned aspect may encourage young professionals to publish manuals, methodological materials, scientific articles, theses, etc., as well as to contact and exchange experience with European communities. An in-depth study and analysis of various aspects of the scientific understanding of make-up art will further allow us to explore make-up in cultural studies related to the interaction of make-up with socio-cultural factors, society, identity and role constructions, aesthetics, transnational, intercultural and other key cultural factors.

Keywords: make-up art; scientific discourse; Ukrainian-language literature; literature classification; cultural studies

This is an open access journal, and all published articles are licensed under a Creative Commons Attribution 4.0.